

החרדים ומצאתי בכולם כי טוב, אולם
נצרכים לסיוע ועזר מן החוץ, וכפי העזר
כן יוכלו להתרחב.

הגני שבע רצון מאד בראותי כי
יכולים גם לבוא אל המנוחה ולהתנהג
שמה בדרכי היהדות כאשר הורונו
אבותינו ואבות אבותינו, ומי אשר חננו
השי"ת בהון יוכל בלי ספק למצא שמה
פרנסתו במנוחה שלימה ולשמור היהדות
כראוי באין מעצור, אולם גם אלו שאין
יכולים ואין חפצים להשתקע באה"ק,
דעתי — בכדי לעזור לאחייהם בני ישראל
החרדים להתישב שמה — יפרישו כל
אחד מהונו סכום מסוים ולקנות לו שם
חבל נחלה, והוא נושא פירות גם בעוה"ז.
ואולי ע"ז רמזו חז"ל (א) שליש בקרקע —
הכונה על קרקע אה"ק, כי במסכת ערכין
דף כ"ט מבואר בגמרא שקרקעות חז"ל
המה כמו מטלטלי דא"י. (וע"ד הלצה
יש לפרש בזה מה שאמרו חז"ל ב)
עתידיים בתי ישראל בחז"ל להקבע
ולהתטלטל לא"י ולכן כספים אין להם
שמירה אלא בקרקע ג), כי על ידי זה
תשמר גם שארית ההון שבחוץ לארץ
כמש"כ ד) יברכך ה' מציון וכו'.

ולקשט את עצמי מקודם, עשיתי
מיד — עם החבורה שבאתי עמה ואיזה
מיקרי ירושלים — השתתפות על יסוד
חברת מניית (אקציען געזעלשאפט)
וקנינו בעיר יפו חלקת אדמה כעשרים
אלף אמה לבנות שמה בנינים וחנויות,
ובמשך שנה יגמרו הבנינים.

לכן אקוה ואבקש שממני יראו וכן
יעשו, כי הגיעה השעה לעשות דברים
ממשיים בפועל, וגדולה מזה הבאתי כמה

בתוכו הרע לא יוכל לכנס בו דברי
תורה, והתורה הקפידה על ההתחלה,
כשאתם עוברים את הירדן להכנס
להארץ, כי הכל תלוי בהתחלה ובראשית
כמ"ש (קהלת ז' ח') טוב אחרית דבר
מראשיתו, שהראשית וההתחלה צריכה
להיות בכל כוחו, ועל אופן להוריש
את כל הרע, שאם לאו מים באים
ושוטפים, והתורה היא לפנינו, ובכל דור
ודור צריכים לשמור הראשית וההתחלה
שתכנס התורה בכל גפשו ושלא ישאר
שום רע בתוכו כלל, ומי ששומר את
עצמו מההתחלה כסדר אשרי לו, ואפי'
אדם שקלקל ועושה תשובה צריך מחדש
לשמור על הראשית, שהקב"ה מחדש
בכל יום תמיד מעשי בראשית, ומחדש
אצל האדם שיוכל להטות את עצמו
לכל אשר יחפוץ כתחילת סדר הבריאה.
(כתבי חסידים).

והורשתם את הארץ וישבתם בה
וגו' לרשת אותה (ל"ג ג"ג). הרמב"ן ז"ל
כותב, על דעתי זו מצות עשה היא יצוה
אותם שישבו בארץ וירשו אותה וכו'
ע"ש.

הגני להביא כאן ממכתב שכתב
כ"ק אא"ז מרן אדמו"ר זצ"ל מגור
בחזירתו מא"י בשנת תרפ"א.

בעוה"י, ז' אייר — על הספינה

לבני וחתי ויו"ת, ה' עליהם יחיו.

...עתה הגני להודיעכם את השקפתי

בעניני אה"ק, הגה פחד ורחב לבבי
והתענגתי מזיו כבודך, בקרתי מוסדותי
וגם הישיבות והת"ת שתחת השגחת

(א) בבא מציעא מ"ב ע"א. (ב) ע"י מגילה כ"ט ע"א. (ג) בבא מציעא שם.

(ד) תהלים קכ"ח ה', ועוד.

ענינים והצעות וכבודות עבור אגודת שלומי אמוני ישראל שעלי' להוציאם אל הפועל, ונכון שתהי' אספה של מועצת גדולי התורה וגם האספה הכללית של האגודה (קאנפערענץ) למען הגדל עבודת הישוב באה"ק בפעולות ממשיות.

בקרתי את הנציב ה' אליעזר סעמועל והבטיח שיסייע להחרדים שיבואו שמה להתישב להיות להם כל הזכויות שנתנו לחברות אחרות, והרשני להודיע זאת בשמו, אולם הוסיף תנאי כי יהיו בשלום עם התושבים הגכרים, ואמרתי כי מובטחני בזה, וראיתי שצהבו פניו, על שאלתו למספר החברים של אגודתנו, השבתי שמגיע לאלפים (הגם שאני יודע כי מגיע לרבעות, יוסף עליהם ד' וכו'). גם בקשתי איזה הנחות מיוחדות בשביל העולים המתישבים והבטיח להתיעץ בזה עם המנהל עניני המשפטים שבמדינה, וכפי שיוכל ימלא המבוקש. ובעת שהלכתי בחוצות ירושלים במקום אשר סבבו התושבים הערבים וגמליהם, כמעט בכל מקום עברי, פנו הדרך ביראת הכבוד. הלואי שנוכה עתה" מקצת מזה בכל המדינות בין תושבי הארץ. השקפתי שנוכל להעמיד היחס אתם ולשבת שמה בהשקט ובטחה. בטח כבר ידעתם כי בוועד על האסיפה של מועצת גדולי התורה החליטו שהאגודה תעסוק בעבודה ממשית בכל המקצועות בישוב ארץ ישראל, מבלי הבט על התנאים הפוליטיים המתחלפים ובאים, וכן הוא באמת דעתי אשר מצות ישוב ארץ ישראל שנצטוינו בתורתנו

הקדושה איננה דבר התלוי בזמן, רק בהיכולת והאפשרות, ולכן גם עתה צריכים להשתמש בהאפשרות של עכשיו ולעבוד בכל עוז, כי ברבוי העולים החרדים לא"י תתגדל השפעתם שמה, וזה יגרום שמירת קדושת הארץ.

כמה פעמים בקרתי והייתי אצל כותל המערבי אשר אמרו תו"ל ה' כי לא זזה וכו', והבנתי כי זה הרמז במ"ש חו"ל ו' אזנים לכותל, ושפכתי שיח פני בוחן לבות עבור אחינו שבגולה בכללות ובפרטות, ועבור אנ"ש ומשפחתנו שנושע בכל הענינים.

ובענין הקריעה, כפי הנקלט בזכרוננו, שצריכים לקרוע עד שיגלה את לבו, אולם מעידים רבני קשישאי שקרעו רק מלבוש אחד ז', ואמרתי, שאם כן הוא, הפירוש עד שיגלה את לבו, הוא, שתהי' הקריעה בהרגשת הלב, כמו שכתוב ח' קרעו לבבכם ואל בגדיכם, וכמו שכתוב ט' לבי לבי על חלליהם וכו'.

והנה נתערבבה שמחתי משמועות המעציבות מיפו, ה' ינקום דמם כמ"ש י' ונקיתי דמם לא נקיתי וה' שוכן בציון, וכמו כן השמועה ל"ט מהסתלקות הרב משה אלי' האלפערן ע"ה, בטח ישתדלו בהצבת גבול אלמנתו ויו"ת.

בערים אחרות ובמושבות לא הייתי זולת בחברון, יען בפעם הראשונה בהיותי בארץ הק' לא חפצתי להיות יותר מד' שבועות שלא יהי' אצלי ברגילות, כמבואר בחו"ל יא' שכל יותר משלשים נקרא רגיל, מתבררן שבתי

ה) שמו"ר ב' ב'. ו) ויק"ר ל"ב ב'. ז) רמב"ם פ"ה הל' י"ז מהל' תענית, ובראב"ד שם, ועי' שם במ"מ, (וע"ע במו"ק כ"ב ע"ב). ח) יואל ב' י"ג, ועי' במו"ק כ"ו ע"ב. ט) בחפלת נחם במנחה בט"ב. י) יואל ד' כ"א. יא) עי' ב"ב ח' ע"א.

בכאב אנוש, כי חרפה שברה לבי בראותי איך שפתח תירש גבירתה, כי במקום מערת המכפלה שרשאים אנו ללכת, איננו יכולים להלוך רק איזה שליבות בהמדרגות, ומשם והלאה הנערים הערביים שובבים ומקפצים ולא יניחו לאחב"י לגשת הלאה. בחברון בקשו ממני, הרב ועוד אנשים מהחרדים שנשארים במתי מעט אחרי שנות המלחמה, שאשתדל שאחב"י מהחרדים יתיישבו שמה, ולדבריהם עיר הזאת מקום פרנסה במקצועות שונים. והנני כופל את דברי, אשר על אגודת שלומי אמוני ישראל לעורר את כל החרדים שישתדלו להרבות הישוב בארה"ק, הן באסוף ממון הרבה לטובת קרן א"י שאצל האגודה, והן לעורר בכלל את החרדים שינוחו חלק מהונם באה"ק, כל אחד ואחד בפרטיות או על ידי חברות, באופנים ומקצועות שונות, אולם נחוץ מאד שיתרכזו הכל במקום אחד, וכאור"א מהחברות או הפרטיים יפנה למרכז האגודה, בכדי שתתרכז ותתאחד כל עבודת החרדים, וע"י זה תגדל השפעת היהדות החרדית וישוב ארה"ק יוסד ברוח תורה"ק הכתובה והמסורה. וזאת זה תהי' מזה טובה גדולה, כי כאשר יתרכזו הכל במקום אחד אשר מבלעדי לא יעשה כאור"א על חשבון ודעת עצמו, לא ילך לאבדון קבוץ הידיעות והכחות, ותהי' מזה טובה גדולה לכל הענין.

והנה כאשר רציתי להשתדל בדבר חוץ האגודה, נוכחתי שמניעת התרכזות והתרחבות של אגודת שא"י בירושלים, הוא, כי מנהלי האגודה בשם, נמשכו בראשם ורובם במחלוקת הרבנים, וממילא

האנשים שאין חפצים לכונוס במחלוקת אינם יכולים להמנות בין אנשי האגודה, ומכש"כ אותם האנשים המחויקים בהרה"ג ר' אברהם קוק שי', והגם כי הציעו לפני מאלו האחרונים שיעשו אגודת שא"י בפ"ע, עכ"ז לא יכלתי ליתן הסכמתי ע"ז להיות אגודות אגודות בתוככי ירושלים בין החרדים, כי אקוה כי נחוץ (ויכול) להיות שורר השלום בעיר ששמה שלום.

ועפ"י האופנים אשר מצאתי שמה לנכון, התחלתי להשתדל שיהי' עכ"פ שלום קטוע בהתחלה.

והנה בחו"ל הי' מושג וציור אחר ממה שהוא באמת, כי עפ"י הידיעות הי' גחשב הרה"ג הרא"ק שי' כאלו הי' רב גאור ורודף שלמונים, ויצאו נגדו בחרמות וגדופים, וגם מערכות ה"יוד"ו, ה"הדר"ה הביאו לפעמים מידיעות האלו שיצאו מצד אחד, ואולם לא זה הדרך לשמוע רק מצד אחד, יהי' מי שיהי'.

והרה"ג ר' אברהם קוק שי' הוא איש האשכולות בתורה ומדות תרומיות, גם רבים אומרים כי הוא שונא בצע, אולם אהבתו לציון עוברת כל גבול ואומר על טמא טהור ומראה לו פנים כאותו שאמרו חז"ל בפ"ק דעירובין יב) על מי שלא הי' בדורו כמותו ומטעם זה לא נקבע הלכה כמותו, ומזה באו דברים הזרים שבחבוריו, והרבה התוכחות עמו, כי אם כונתו רצון, אבל מעשי וכו', שנותן יד לפושעים, כל עוד שעומדים במרדס ומחללים כל קודש, ואשר הוא אומר, כי בזה הוא דבוק במדותיו (כמ"ש יג) אתה נותן יד

יב) דף י"ג ע"ב. יג) בתפלת נעילה.

לפושעים וכו', אני אומר כי על זה מתוודים יד) מפני היד שנשתלחו במקדשך, ובנין נערים סתירה ואפילו בבנין ביהמ"ק כמ"ש רש"י טו).

אמת כי הוחלט גם בוין לבל לגרום נזק להבטחת הזכיות שנתנו לנו בא"י, ואפילו ח"ו לאחר, כי יבא הטוב מכל מקום, אבל להגדיל התעמלות פושעים ולהחניפם באופן נבהל לקרות להם שלום עליכם מלאכי השרת וכו' מלאכי עליון, זה מרגיז החרדים באופן שא"א לתארו, גם שיטתו בענין העלאת הנצוצות הוא דרך מסוכן, כל עוד שאינם שבים מפשע, אז הנצוצות אין בהם ממש, ומביא בזה סכנה לנפשות טהורות ונקיות, שיתחברו עי"ז לפושעים בכח יפיפיתו של יפת, גם סכנה על העוסק בזה, כאשר הורונו רבותינו זצ"ל, והרי החכם מכל אדם עסק בזה, כדרש המדרש טז) לאהובם לאביהם שבשמים, המה הנצוצות הללו, שנאמר עי"ז יי) הייתה איש אש בחיקו וכו', ולכן הורונו חז"ל יח) חכמים הזהרו בדבריהם וכו', ועל החכם מכל אדם אמרו יט) בקשו לגנוז ס' קהלת, הגם שאמרו אח"כ יפה אמר שלמה, ולמה הודיעונו שבקשו לגנוז, והכל ללמוד דעת גם על איש דגול מרבבה.

האריכות דברים קשה להעלות על הכתב ולכן אקצר, כי התחלתי בשלום ופעלתי אצל הרה"ג רא"ק ש"י ונתן לי כתוב ותתום בחת"י לאמור, שהגם שכוונתו הי' לש"ש, עכ"ו כאשר שמע שיש ח"ו חלול השם ומיעוט כבוד שמים עי"י לשונות שבספריו, ולזאת למען כבוד שמים הוא מבטל לשונות ודברים הללו.

אח"כ נתראיתי עם הרבנים הזקנים הרה"ג ר' חיים זאנענפעלד והרה"ג ר' ירוחם דיסקין ש"י שיבטלו את קול השופר והחרם והגדופים והם מוכנים ומזומנים לחתום עי"ז, כאשר גם הרה"ג ר' אברהם קוק ש"י כתב כנ"ל, אולם הם מוסיפים שכתבו רק מכתבים לרבנים לדון על לשונות הללו, אם כשרים לבוא בקהל, אך סביבם נסערה מאוד ובלתי ידיעתם גרפס סביב למכתבם את קול השופר והחרם, אולם גם למחות באלו לא חפצו כל זמן שלא נתבטלו לשונות הזרים והמרים.

והנה גם באלו הקנאים יש הרבה שכונתם לשם שמים, ובהם רבים אשר כרתי עמהם ברית אהבה, כי חברתם נעימה, אולם מבואר בעקדת יצחק פר' פנחס ע"פ כ) לא ברעש ה' וכו' כי לא יתכן דרך כזה, וכשהי' באים בנחת להרה"ג רא"ק ש"י בראשונה ג"כ בטוב הי' יכלו לפעול אצלו לבטל הלשונות הללו ולא הוצרך להיות בזיון ת"ת ולהבת אש המחלוקת, ולכל הצדדים נצרך כעת שיבואו שמה חרדים להתיישב שם, מובן כי נצרך התאחדות כל יראי ה' שמה, למען כי יוכלו העולים שמה להתרכז כראוי ולשמור היהדות לבלי להתערב עם שונים.

ולכן התקרבות השלום נחוצה ביותר ואם כי לא גמרתיו עוד, אבל התחלה עשיתי, וכאשר יבואו שמה בהמשך הזמן רבנים וצדיקים, כאשר הובטח בהאספה בווארשא, המה יוכלו לגמור גם ביתר הפרטים, כי אני שמעתי מהרה"ג ר' אברהם קוק ש"י כי איננו לא ציוני

יז) משלי ו' כ"ז.

טו) נדרים מ' ע"א.

יד) בתפלת מוסף לר"ה ויו"כ.

כ) מלכים א, י"ט י"א.

יט) שבת ל' ע"ב.

יח) אבות א' י"א.

ולא מזרחי, אולם בתור רב כללי מוכרח הוא לקרב בימין, והוא יודע כי איש אחד חרדי שיבוא שמה, עולה יותר מהתישבות אלף חפשיים.

גם כל עוד שלא נגמר השלום בשלימות עכ"ז כאשר יחדלו הזלזולים משני הצדדים, הנה הרה"ג ר' אברהם קוק מכיר בבית דינם של הרה"ג ר' חיים זאנענפעלד ש"י ור' ירוחם דיסקין ש"י, ועוד חושב את זה לדבר מועיל, יען יש לו מגע ומשא גם עם החפשיים, בתור רב כללי, ולכן טוב שיהי מי שיוכל לעורר אותו באיזה דבר ולענות על רב, מובן, בלי חרפות וגדופים, רק בדרך השלום.

והנה מדברי הרה"ג ר' אברהם קוק ש"י הנ"ל תכירו מדותיו, כי הגם שרוב מאנשי עיר הקדושה והרבה מהרבנים עומדים על צדו, עכ"ז חולק כבוד להרבנים הזקנים.

נקראתי להאספה של אגודת ישראל, וגם שמה בקשתי שיעסקו בעניני האגודה ולא במחלוקת, כי אני קורא על האגודה כנסי' שהיא לש"ש שסופה להתקיים כא), והגם ששנינו ג"כ מחלוקת לש"ש סופה להתקיים, אולם שם במחלוקת לש"ש שואל התנא, איזה מחלוקת היא לש"ש, ומשיב כגון מחלוקת הלל ושמאי, ללמדנו דעת כי לנהג מחלוקת לש"ש צריך שיהיו אנשים גדולים כאילו, אולם בכנסי' שלש"ש אין התנא שואל איזה כנסי' וכו', והוספתי בביאור לשון התו"כ פ' שמיני, ששמעתי מפ"ק של אמו"ל (כב) בשם זקני החי' הרי"מ ז"ל על לשון

זה, אשר צריך להיות רגיל על לשון החסידים ובלבבם לקימם, בפ' כג) זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא א' כבוד וכו' אותו היצה"ר העבירו מלבבכם ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, כשם שהוא יחידי בעולם, כך תהי' עבודתכם מיוחדת לפניו שנאמר ומלתם כו' מפני מה וכו', עשיתם כן וירא א' כבוד ה', והפ' אינו מבאר בפירוש מהו זה הדבר שיעשו בג"י, וגם התו"כ מרמז, אותו היצה"ר, ולא פורש מהו, אולם מובא מקודם בתו"כ מפני מה הקריבו ישראל יותר מאתרו, מפני שיש בידם גם חטא מכירת יוסף ע"ש, והנה אותו יצה"ר, הידוע, הוא המרקד בינינו עדיין, והוא עון שנאת חנם כמובא בגמרא, ומשה רבינו ע"ה הכין אז בהתחלת השראת השכינה על כל בתי מקדש שיהיו עד היום האחרון, ולכן עתה בעקבתא דמשיחא צריכים להזדרז למעט המחלוקת והשנאת חנם, וכן שמעתי לפרש המדרש בד) אוי לנו מיום הדין וכו' אחיהם של יוסף לא יכלו לעמוד בתוכחתו, כשאמר אני יוסף וכו', הרמז שיוסף נתוכח עמם בלשון זה, אמר, הן אמת אני יוסף עומד בצדקתי ולא גשתניתי ע"י מחלוקת, אולם אני שואל, העוד אבי חי, היא הכנסת ישראל, כי נסתלק מאב"י בדי) ריה"ק וגרם בזה חורבן כל בתי מקדש, וכו', ואז לא יכלו לענות אותו כי נבהלו וכו'.

והנה גם ביתר הפרטים אפשר לבוא לעמק השוה ואזי בהתאחדות כל החרדים לדבר ה' בארה"ק יוכלו לפעול הרבה לתזוק היהדות.

כא) אבות ה' י"ז. כב) השפת אמת זצ"ל. כג) ויקרא ט' ו'. כד) בר"ר צ"ג י'. כה) מאבינו יעקב.

ומהדברים הנ"ל יוכלו ללמוד גם
החרדים במדינתנו להפסיק השנאת חנם
ולהתאחד בהאגודה.

חשבתי לנסוע דרך מונקאטש
להתראות עם הרה"צ מבעלז שליט"א (כו),
מפני ששמעתי שהוא מתנגד להאגודה,
אולם בוועד שמעתי מהר"ד שרייבער
נ"י טעמו ונמוקו, וחדלתי מהנסיעה, כי
הנני נותן לו צדק בתשובתו, שהוא אינו
מתנגד מטעם כי לא טובה היא, משום
שאז ה"י מרעיש עלי' כמנהגו מאז בשעה
שהי' רואה איזה דבר שלדעתו יוכל
להביא חס ושלום איזה נזק לדת, הי'
יוצא ברעש וכותב נגד זה לכל תפוצות
ישראל, אולם אינו נכנס להאגודה מטעם
כי נחוש שיהיו מי שיעמוד מרחוק ולבקר,
אולי יהי' נעשה דבר מה שאינו טוב,
כי דרך האנשים שבתוכה לחפות על זה,
וכשאינו נכנס בה יוכל לענות על רב
וכהנ"ל, והנה התשובה נכונה, הגם כי
חסר לנו אותו צדיק באגודתנו, עכ"פ
טוב הדבר שנגלה לנו טעם הכמוס, ובזה
אחשוב כי יכנסו אל אגודתנו עתה אותם
הצדיקים שלא נכנסו מפני שתלו עצמם
באילן גדול, אבל כשנגלה טעמו יוכלו
לכנס להאגודה ולסמוך על בקורת אותו
צדיק.

שמעתי ע"ד השערורי' שעשו מכתבי
עמל להפוך הקערה ע"פ לכתוב מה
שנדבר באספת וויען, וקל וחומר מה
שדברתי בגלוי, הפכוהו מכה"ע החפשיים
בירושלים, עד שנאלצתי ליתן הכחשה
בשליחות שני הרבנים הנחתמים בשמי,
מובן, יכלו להפוך מה שנדבר בחדרי
חדרים, אמת כי חז"ל אמרו (כו) כל

מלתא דעבידא לאגלוי לא משקרי אינשי,
אבל שנאתם להחרדים הוציאתם מגדר
האנושי, ומפני דרכי שלום התירו
לשנות (כח), והנה הם משקרים כדי
להביא לידי מחלוקת.

בעניני בית דין הראשית לא
התערבתי כלל.

הנני מסיים מכתבי מעין הפתיחה,
כי בעשר קדושות שבא"י שבמשנה (כט)
יכולים גם עתה להנות מטובה, הן
בעה"ב, הן פרושים, הן חסידים, הן בעלי
מדריגה וכו', אולם לבל לנסוע בחפזון
(בפרט, אחרי שנשמע שסגרו לעת עתה
את הגבולות) אך בישוב הדעת ובהסדר
להודע מקודם, איך יתפרנס שמה וכמה
כסף נדרש, הכל בפרטות, כי אני כתבתי
רק בכלל כפי ששמעתי וראיתי.

אלה דברי אביכם, הדורש שלומכם
וטובכם

אברהם מרדכי אלטר

והורשתם את הארץ וישבתם בה
וגו' לרשת אותה (ל"ג נ"ג). ועי"ש בפי'
הרמב"ן ז"ל.

הנני להביא כאן העתק ממכתב
שכתב כ"ק אא"ז מרן אדמו"ר זצ"ל
מגור להרה"ג מויערשוב ואח"כ רב
בתל אביב זצ"ל.

בעזה"י אור ג' חיי

אהו' מחו' היקר הרה"ג חו"ש וכו'
מ' שאול משה שי' לאוי"ט.

קבלתי מכתבך ואשיבך בקיצור, על
אשר רצית לפרש החד לישנא והא

(כו) אדמו"ר רבי ישכר בער זצ"ל. (כז) ר"ה כ"ב ע"ב. (כח) יבמות ס"ה ע"ב.
(כט) כלים פ"א מ"ו.